

nema ni toga: oni *nižu*, a *ne slažu* riječi i sintagme. Najtragičnije u svemu tomu jest to što takvi lako zavode (zlo se brzo širi!) neuke, a dobronamjerne; zbog njih im valja što prije stati na put. U ovo vrijeme samoupravnih interesnih zajednica, SIZ-ova, ne bi bio naodmet i jedan SIZ za zaštitu jezika.

PITANJA I ODGOVORI

TREBAJU LI NAM VOKATIVI IMENICA KOJE OZNAČUJU STVARI?

U jednom se društvu povela rasprava o vokativu imenice *pěpeo*. Jedni su tvrdili da je vokativ *pěpele*, a drugi *pěpelu*. Na kraju je jedan sudionik rekao da to nije ni važno jer je *pepeo* stvar koju nitko i ne zove i zato vokativa od te imenice nema i ne treba nam ga. Drugi se sudionik nije zadovoljio takvim zaključkom pa nas pita što mi mislimo o ovom sporu.

Mislimo da je zanimljiv i s praktičnog i s teoretskoga gledišta.

Prvo, zanimljivo je da ni u jednoj gramatici ne nalazimo vokativ te imenice, ali po gramatičkim pravilima izlazi da bi bio *pěpele*, jer suglasnik *l* nije nepčani niti se imenica *pěpeo* nabraja među onima koje imaju ili mogu imati nastavak *-u* s kojih drugih razloga.

Međutim u jednoj anketi među studentima većina se opredijelila za *pěpelu*, 78:35.¹

Razloga za vokativ *pěpelu* ima jer se u obliku *pěpele* tri puta ponavlja samoglasnik *e*. Stoga se vokativ *pěpelu* može opravdati razjednačivanjem glasova na udaljenost. Tako nas, primjera radi, gramatike uče da imenice m. r. sa završnim nepčanim suglasnikom imaju u instrumentalu nastavak *-em*: *nožem*, *konjem*, *pjevačem* . . ., a *-om* ako je ispred nepčanika već *e*: *Bečom*, *Senjom*, *lupežom* . . .

¹ Zanimljivi su potpuni rezultati. Od 132 studenta *pepelu* 67, *pepele* 24, *pepele* i *pepelu* 11, *pepele* i *pepeo* 1, *pepeo* 23, *pepeo* 3, *pepel* 2, *peple* 1.

Zbog toga ćete se, nadam se, složiti da je gramatički pravilan vokativ *pěpele* i *pěpelu*, već prema jezičnom osjećaju i stilskim potrebama.

Drugo je pitanje zovemo li mi stvari i da li nam je vokativ od imenice *pěpeo* uopće potreban.

Zanimljivo je da ima i lingvista koji bi na takvo pitanje odgovorili negativno. Miloš Moskovljević, ocjenjujući Rečnik SANU, piše:

»Najzad za neke reči dati su akcenatski dubleti čisto lokalni, a uz neke su vokativa ili aorista označeni šablonski, mada su to zastarele ili malo poznate reči, pa ih niko neće upotrebiti u aoristu, ili u vokativu jer označuju stvar.«²

Tvrđnja da nitko neće upotrijebiti koju riječ ili koji oblik veoma je osobna i praksa je veoma često opovrgava. A što je riječ rjeđa i manje poznata, to ćemo prije posegnuti za priručnikom ako nam ona ustreba jer ćemo se češće naći u nedoumici nego kod čestih i dobro poznatih riječi. Gramatike, rječnici i jezični priručnici u načelu bi trebali sadržavati odgovore na sva pitanja iz svoga područja pa tako i za vokative svih imenica jer vokativ ne služi samo za dozivanje, nego i za obraćanje ili samo kao izraz osjećaja. A stvarima i govorimo i dozivamo ih jer je poosobljenje (personifikacija) česta pojava, češća nego što u prvi tren i mislimo, pogotovu u pjesničkom doživljavanju svijeta. Tragajući za vokativom imeni-

² Zbornik Matice srpske za knjevnost i jezik, knj. XI, Novi Sad, 1963, str. 246.

ce pepeo, našao sam jednu potvrdu u Akademijinu Rječniku:

Crna zemljo i pepele, čijem se dičiš i oholiš.

Primjer je Mavre Vetranovića, hrvatskoga pjesnika iz 16. stoljeća, a u AR je dodana napomena »govori se oholu čovjeku«. Sličnih primjera ima i u novijim djelima. Evo nekoliko primjera:

*Zar si morala, mala željeznice,
Jutros do mi odrezoš moga Javora?*

D. Tadijanović, Kada tišina spava, zlato moje

*Rijeko, nosiš li možda
meni od Jelene pozdrav?*

*Oblače, maleni, bijeli,
možda mi ti nosiš pozdrav?*

D. Tadijanović, Mladić u trsju tužan

*O vjetro, brate moj, vjetro,
Raskrili
Golema krila svoja.*

D. Tadijanović, Smrt mladića

*Izrasti, bore viti, zeleni,
Iz moga srca žalosnog,
Kada me u grob sahrane...*

D. Tadijanović, Kad umrem

*Vozi me, kotaču, jednom kraju svijeta:
kod posljednjih kuća sjaje Finis Terrae.
Vozi me, kotaču, madašniku meta...*

T. Ujević, Tramvaji do Selske ceste

Zemljo, o zemljo! Narodi! Gastronomijo!

T. Ujević, Mudre i lude djevice, 43.

*Putuj! Sve! Stolico, stole, notesu, broju
garderobe!*

Isto.

*Prozore, čepe neba, odčepi mi autentični
miris munja iz oblaka...*

Isto, 73.

Gori, vatro: kotle, ključaj!

W. Shakespeare, Macbeth, prev. J. Torbarina

Ti primjeri očito pokazuju da jezični priručnici trebaju uzeti u obzir vokative svih imenica, a hoće li se oni upotrebljavati ili neće, to ne zavisi od jezičnih priručnika, nego od potrebe onih koji se jezikom služe.

Stjepan Babić

O LIKU I ZNAČENJU RIJEČI POVIJESNOST

M. M. iz Splita poslao nam je ovo pitanje: »Zanima me imenica *povjesnost* ili *povijesnost*. Želim čuti Vaše mišljenje: jeste li za *povjesnost* (dakle bez i) ili ste za *povijesnost* (sa i).

Ja bih se radije priklonio pisanju bez i (*povjesnost*), barem prema onome *povjesnica*.

Te imenice nema ni u jednom rječniku, pa ni u Akademijinu (a da je i ima Akademijin rječnik, njegovo rješenje danas ne bi bilo mjerodavno, jer ima u njemu *povijesničar*, *povijesnik* itd.). Zanimljivo je da neki rječnici imaju *storicitè* (*Deanović-Jernej*, Talijansko-hrvatski rječnik), *historicitè* (*Putanec*, Francusko-hrvatskosrpski rječnik), ali to prevode deskripcijom: *povijesna točnost* (ili *utvrđenost*), dotično pohrvaćenom tudicom: *historičnost*, a ne *povjesnošću* (*povijesnošću*), kako bi, otprilike, trebalo.

Na ovo bi se pitanje moglo opširno odgovoriti, pogotovu zbog naših rječnika koje M. M. spominje, ali kako je rješenje prilično jednostavno i jednoznačno, bit ću kratak.

U osnovi je svih tih izvedenica riječ *povijest*. Bilo je kolebanja da li je u književnom jeziku treba izgovoriti *pōvĳĕst* ili *pŏvĳest*, a prema tome pisati *povijest* ili *povĳest*. Budući da se ustalio lik *povijest*, kolebanja više nema.¹

¹ Usp. A. Musić, Nastavni vjesnik, 1905. str. 364. i D. Brozović, Jezik, V, str. 150.